

eduresourceza.com

Downloaded from eduresourceza.com

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

2023

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 80

Palomoka ya matlakala a tlhahlo ya go swaya ke 8.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**POTŠIŠO YA 1****Tlhahlo ya go swaya tekatlhaologanyo**

- Ka gore šedi e letše go kwešišo, dikarabo tša mopeleto wo o fošagetšego le tša diphošo tša polelo di amogelwe, ntle le ge diphošwana tšeo di fetoša tlhalošo goba kwešišo. (Le ge go le bjalo, diphošo di swanetše go laetšwa).
- Hlokomologa mantšu a molekwa ao a šomišitšego go tšwa malemeng a šele, gomme o se mo fokoletše meputso ge e le gore karabo e sa na le mohlodi. Le ge go le bjalo, lentšu leo le tšwago malemeng a šele gomme le šomišitšwe sengwalweng ebile le nyakega karabong, le amogelwe.
- Go dipotšišo tša boikgopolelo go se abje moputso go karabo ya EE/AOWA le KE A DUMELA/GA KE DUMELE. Lebaka goba ntlha ya go fahlela karabo ke yona e fiwago moputso.
- Ga go moputso wo o abjago go NNETE/MAAKA goba NTLHA/KGOPOLO. Lebaka goba ntlha ya go fahlela ke yona e hlokomelwago.
- Ge molekwa a ngwadile lefoko ka moka go karabo ya go nyaka lentšu le tee, aba moputso ge fela lentšu leo le thaletšwe.
- Ge karabo e nyaka dintlha tše pedi goba tše tharo gomme molekwa a file tše ntši, swaya tše pedi/tharo tša mathomo fela.
- Amogela polelo ya dimmotwana tša go fapana.
- Go dipotšišo tša go kgetha karabo ya maleba, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo ya nnete LE/GOBA karabo ya go ngwalwa ka botlalo.

Tekatlhaologanyo (Temana-Setšweletšwa sa A)

1.1	1.1.1	Ntholeng.	(1)
	1.1.2	Swarago.	(1)
	1.1.3	• Bothakga. • Maikarabelo. • Botswerere.	(3)
	1.1.4	• Ke monna wa senatla/leemo. • O tlile a rwele merwalo.	(2)
	1.1.5	• Ranku o tšwele le bagwera ba gagwe ba apere gabotse. • Ranku o gahlane le Moipone ba kganyogana. • Ka le le latelago ba gahlana gape mošomong wa Moipone ba boledišana ka tša lerato ba kwana.	(3)
	1.1.6	(a) A tšwelele bophelong/A atlege/A hwetše mošomo/A be le mahlatse.	
		(b) Go boela mošomong.	(2)

- 1.1.7
- Mohlopi ke lekgarebe la go dula/phela magaeng.
 - Moipone ke lekgarebe la go dula/phela sekgoweng.

GOBA

- Mohlopi ke lekgarebe la go fereelwa Ranku ke batswadi.
- Moipone ke lekgarebe leo Ranku a inyaketšego lona.

GOBA

- Mohlopi ga a šome(mmahlwele).
- Moipone o a šoma.

GOBA

- Mohlopi o ithwele/imile.
 - Moipone ga se a ithwala/ime.
- (TŠE PEDI fela.)

(2)

- 1.1.8 Wa manyami/kgakanego.
Batswadi ba nyamišwa/gakantšhwa ke maitshwaro a Ranku.

(2)

- 1.1.9 Ga se tshwanelo.
- Mmapelo o ja serati/Mang le mang o na le tokelo ya go ikgethela seo a se ratago.
 - Ka gobane go fereela lesogana/lekgarebe go ka dira gore le tšee sepheto sa go ngala ka gae.
 - Molao wa ditokelo o kgahlanong le go tšeele motho sephetho. Ke tshwanelo.
 - Setšo se dumela gore motho a kgethelwe monna/mosadi.
 - Batswadi ba na le maitemogelo lenyalong, gore ge o nyetše/nyetšwe ke motswalo wa gago le tlo hlokomelana.
- Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
(TŠE PEDI fela.)

(2)

- 1.1.10
- Mohlopi a ka ipolaya.
 - Mohlopi a ka ba le kgatelelo ya monagano.
 - Mohlopi a ka ntšha mpa.
 - Mohlopi a ka boela gagabo.
 - Mohlopi a ka swariša Ranku.
- Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
(TŠE PEDI fela.)

(2)

- 1.1.11 A manyami.
- Ke nyamišwa ke gore ngwana o tlo belegwa/gola a hloka tlhahlo ya tatagwe.
 - Ke nyamišwa ke gore Mohlopi a ka ba le kgatelelo ya monagano, gomme a goma tseleng.
- Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa. (E TEE fela.) (2)
- 1.1.12
- Ke be nka tloga ka gae/Ke be ke tla ipha naga.
 - Ke be nka kgopela thušo go badirelaleago.

GOBA

- Ke be nka hlompha batswadi ba ka ka dula le yena.
 - Ke be nka latela setšo ka aga lapa le yena.
- Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa. (TŠE PEDI fela.) (2)

1.2 Tekatlihaloganyo (Seswantšho-Setšweletšwa sa B)

- 1.2.1 Lefelo la tshokollo ya bagolegwa. (1)
- 1.2.2 D/Iketlile. (1)
- 1.2.3 Senotlelo sa 1 se laetša mogolegwa a ipshina, mola sa wa 3 se laetša a ikemišeditše go sokologa a ithuta. (2)
- 1.2.4 Manyami.
- Mogolegwa o laetša a ka ngwega kgolegong. Lethabo.
 - Mogolegwa o laetša a na le tlhologelo ya go fetoga.
- Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa. (TŠE PEDI fela.) (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO POTŠIŠO YA 2**Tlhahlo ya go swaya kakaretšo.**

- **Kabo ya meputso**
 - Dintlha = 7
 - Polelo = 3
 - Palomoka=10
- **Kabo ya meputso ya polelo ge molekwa a šomišitše mantšu a tlhalošo.**
 - 1–3 ya dintlha tša nnete - meputso 1
 - 4–5 ya dintlha tša nnete - meputso 2
 - 6–7 ya dintlha tša nnete - meputso 3
- **Kabo ya meputso ya polelo ge balekwa ba šomišitše mantšu a bona le ditsopolwa.**
 - Ge molekwa a tsopotše dintlha tše 6 go iša go tše 7 ka ntle le go di hlaloša, ga a fiwe meputso wa polelo.
 - Ge molekwa a tsopotše ntlha e 1 go iša go tše 5, tše pedi a di hlalošitše ka mantšu a gagwe, o fiwa meputso o tee wa polelo.

HLOKOMELA**Palo ya mantšu**

- Baswai ba kgonthiše palo ya mantšu ao a šomišitšwego.
- O se fokotše meputso ge molekwa a se a bontšha palo ya mantšu goba ge a bontšhitše palo yeo e sego ya maleba.
- Ge molekwa a fetile palo yeo e beilwego ya mantšu, bala go fihla go a mahlano fela ka godimo ga palo yeo e beilwego gomme o hlokomologe seripa seo se šetšego sa kakaretšo.

	DITSOPOLWA		MANTŠU A TLHALOŠO
1	'Ditlamorago tšeo di sego tša loka bophelong bja batho ke go swana le go hlagatša mebele ya batho.'	1	Bjala bo hlagatša mebele ya batho.
2	'Bo kotsi gobane ditho tše bjalo ka sebete, maswafo di a gobala.'	2	Bo gobatša sebete le maswafo.
3	'Bjala bo ka hlola dintwa ka malapeng.'	3	Malapa a batho bao ba nwago madila a angwa ke dintwa.
4	'... mošomi a ka palelwa ke go phethagatša mošomo wa gagwe ka tshwanelo.'	4	Mošomi a ka palelwa ke go šoma ka tshwanelo mošomong.
5	'Matšatšing a mantši a ka no se iponagatše mošomong, seo se ka dira gore a lahlegelwe ke mošomo.'	5	Banwi ba bjala ga ba ye mošomong ka mehla ka gona ba lahlegelwa ke mošomo.
6	'Ba ikhwetša nako le nako ba sa dire mešomo ya bona ka tshwanelo.'	6	Bana ba go nwa madila ga ba dire mošomo wa sekolo.
7	'Bana ka boati ba thoma go nyatša batswadi le barutiši ba bona.'	7	Bana ba go nwa ga ba hlomphe batswadi le barutiši.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO**POTŠIŠO YA 3: PAPATŠO****SETŠWELETŠWA SA D****Tlhahlo ya go swaya KAROLO YA C.****• Mopeleto**

- Dikarabo tša lentšu le tee di swanetše go fiwa moputso le ge mopeleto o fošagetše, ntle le ge phošo yeo e fetoša tlhalešo ya lentšu.
- Go dikarabo tša go nyaka lefoko ka botlalo, mopeleto wo o fošagetšego o swanetše go šetšwa ge e le gore phošo yeo e tšwelela ka sebopego sa polelo yeo e lekwago.
- Mo go lekwago khutsofatšo, karabo e be le maswaodikga a maleba.
- Sebopego sa mafoko se nepagale gomme se fiwe ka mafoko ao a feletšego go ya le ka taelo.
- Go dipotšišo tša go kgetha karabo ya maleba, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo ya nnete LE/GOBA karabo ya go ngwalwa ka botlalo.

3.1 *Ice-cream.* (1)

3.2

- 'Ge banenyana ba reka ya R3 ba hwetša e tee ya go tonya too! mahala.'
- 'Tlatša dimpa o kgotsofale.'
- 'Hwetša phepo ya 100%.'

(E TEE fela.) (1)

3.3 Nomoro ya mogala. (1)

3.4 Lebenkeleng la Mabosabosane. (1)

3.5

- Seswantšho.
- Tlhakakgolo.
- Fonte ye kgolo.

(TŠE PEDI fela.) (2)

3.6 Tlatša dimpa o kgotsofale. (1)

3.7 Banenyana. (1)

3.8 Too!

- Go gatelela kgopolo ya go tonya. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4: KHATHUNI – SETŠWELETŠWA SA E

- 4.1 'O reng o nthuntšhetša ka marole ke eja?'
Go na le leswao la potšišo mafelelong a lefoko leo. (2)
- 4.2 Basadisadi ba hlwekiša e sa le ka masa. (1)
- 4.3 • O šoma a kukile ngwana.
• Monna o dutše mo a swanetšego go hlwekiša gona.
• O šomiša letsogo le tee.
(E TEE fela.) (1)
- 4.4 A/Go nyatša motho. (1)
- 4.5 Monna le mosadi ba ka befelelwana.
Monna a ka betha mosadi.
Mosadi a ka ngala go hlwekiša lefelo leo.
Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
(E TEE fela.) (1)
- 4.6 • Go pudula ya 1 monna o a bolela.
• Go pudula ya 2 mosadi o a nagana. (2)
- 4.7 A manyami/pefelo/tenego.
• Ke nyamišwa ke go bona mosadi a šoma a kukile ngwana a hloka thušo.
• Ke befedišwa ke go bona monna a hloriša mosadi kgopolong.
• Ke tenwa ke go bona monna a se na kwelobohloko go mosadi.
(E TEE fela.) (2)

[10]**POTŠIŠO YA 5: SENGWALO – SETŠWELETŠWA SA F****5.1 SETŠWELETŠWA SA F**

- 5.1.1 Leinaina. (1)
- 5.1.2 (a) 'A topa tša fase.' (1)
(b) 'A na le mabjoko.' (1)
- 5.1.3 Hloya.
Mohlala. Gantši ge o tšwelela bophelong batho ba a go hloya.
Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa. (2)
- 5.1.4 Tše pedi. (1)
- 5.1.5 Setšeri.
• Ka gore go na le tlhaelelo ya lentšu leo go polelo ya Sepedi. (2)
- 5.1.6 Yena.
• Lešalašala/Lešalaina. (2)

- 5.1.7 (a) Madimabe o aga *setšeri* motseng wa gabo. (1)
 (b) Madimabe ga se a age *setšeri* motseng wa gabo. (1)

- 5.1.8 • Bana ba dula madulong a bona.
 • Ke tla go bona mafelelong a kgwedi.
 Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa. (2)

5.2 SESWANTŠHO – SETŠWELETŠWA SA G

- 5.2.1 D/Boipshino. (1)
 5.2.2 Monwana. (1)
 5.2.3 N-di (1)
 5.2.4 Boušwa. (1)
 5.2.5 Itatswe. (2)
 Leitiri. (2)
[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80